

СТАНОВИЩЕ

по конкурса за заемане на академичната длъжност доцент по професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Общо и сравнително езикознание“ за нуждите на Секцията по компютърна лингвистика, съгласно обявата в „Държавен вестник“, бр. 102 от 23.12.2022 г.

с кандидат: Цветана Иванова Димитрова, д-р, гл. асистент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН

Рецензент: Максим Иванов Стаменов, д.ф.н., професор в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН

1. Обща характеристика на представените материали – монографии, статии и доклади, учебници, речници и др.

От справка за изпълнението на националните минимални изисквания по чл. 26, ал. 2 и 3 и на изискванията по чл. 26, ал. 5 от ЗРАСРБ, съответно и по чл. 1а от ППЗРАСРБ (Приложение А към Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ИБЕ при БАН) на Цветана Иванова Димитрова, проличава, че тя ги изпълнява с общо 725 т. при праг от 595 т.

Тя представя хабилитационен труд – монография на тема *Българските клитики: история и настояще* (Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“), както и публикувана като монография дисертацията си за научната степен „доктор“ (Dimitrova, T. *The Old Bulgarian Noun Phrase: Towards an Annotation Specification*. VDM Verlag Dr. Muller, 316 p.).

Тя е автор или съавтор с 10 статии и доклади, както и 2 студии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация, 6 статии и доклади в нереферирани списания с научно рецензиране или в редактирани колективни томове 2 публикувани глави в колективни монографии. Общият брой статии и студии за процедурата на д-р Димитрова се равнява на 20 публикации. Тя отчита 10 цитирания или рецензии на свои трудове в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни томове. Участията ѝ с доклади на научни форуми за периода 2012 – 2022 г. са 38. Представените трудове са оригинални и никъде не се открива плагиатстване.

2. Обща характеристика на научната и научно-приложната дейност на кандидата

В хабилитационния труд на д-р Димитрова се прави преглед на позициите и поведението на клитичните елементи (местоименни и глаголни клитики, както и на изгубените дискурсни клитики *же* и *бо* и на въпросителната *ли*) в историческото развитие на българския език. В него са очертани основните позиции на разглежданите клитични елементи както едни спрямо други в състава на клитичния комплекс, така и спрямо съседните им елементи, които са конституенти на изречението и/или фразата. Констатираната вариативност в данните от различните исторически периоди се свързва с промени в някои функционални елементи (като например позицията на отрицанието) и глаголни форми. Наблюденията и изводите са извършени върху колекция от примери, екскерпирани от писмени паметници от старобългарския, среднобългарския и ранния новобългарски период от развитието на езика ни, както и от диалектна и разговорна реч, и примери от литературата.

Научната и научно-приложната дейност на кандидата се концентрира основно в две насоки: статии и студии на тематика по езикови ресурси, компютърно моделиране на езика и статии и студии, в които се обсъжда проблематика, свързана с разработването и използването на исторически корпуси и описание на исторически езикови данни.

За периода 2008 – 2022 г. тя взема участие в общо 16 проекта, като в два от тях е научен ръководител: (1) „Семантична класификация на прилагателните в Българския уърднет (май 2016 - юли 2017)“, проект по Програмата за подпомагане на младите учени в БАН, научен ръководител на ас. Валентина Стефанова; (2) „Автоматично разпознаване на именувани обекти в български и чешки език (2014 – 2016)“, двустранен проект на Института за български език на Българска академия на науките и Института за чешки език на Чешката академия на науките, ръководител на проекта. В тринайсет проекта тя е участник, а в един изпълнява функцията на анотатор.

3. Аналитична преценка на основните научни и/или научно-приложни приноси на кандидата

В хабилитационния труд приносно е описанието на основните позиции на тълкуваните клитични елементи в рамките на клитичния комплекс и с оглед на съседните им елементи, които са конституенти на изречението и/или фразата. Намира потвърждение предложената от авторката хипотеза за относителната стабилност на синтактичните позиции на клитиките в изречението – спрямо лявата изреченска граница и спрямо глагола, за сметка на промените в състава на елементите, които се изразяват в отпадане на някои клитични елементи (дискурсните клитики *же* и *бо*) и разширяването

на състава на местоименните (с развоя на дателните и винителните клитични местоимения) и на глаголните клитики. Констатираната вариативност в данните от различните исторически периоди се свързва в тълкуването на авторката с промени в някои функционални елементи (като например позицията на отрицанието) и глаголни форми. Вариативност на позициите на клитичните елементи при все това се наблюдава във всички периоди от развитието на езика, където освен преобладаващите позиционни модели се откриват редица отклонения от тях. Обяснение за констатираната картина се намира в предложената хипотеза за деривацията на клитичните елементи в различни позиции в синтактичната структура. В това отношение се изказва предположението, че клитиките могат да бъдат както зависими от глагола, чиито аргументни изисквания удовлетворяват (каквито са например винителните местоименни клитики), така и да се реализират по-скоро на нивото на изречението (каквито в старобългарския период са били дискурсните клитики, а в съвременния български език вероятно са някои дателни клитики и притежателните клитики, които не зависят от глагола). Ексерпирани от различни писмени паметници езикови примери, върху които се извършват наблюденията и се правят изводите, се предлагат на свободен достъп и могат да послужат и за целите на други изследвания. Кандидатката се е справила отлично с поставената задача. Особено добро впечатление прави усвояването и боравенето с терминологичния апарат и инструментариум на генеративната граматика в комбинация с експертиза по проблемите на историята на българския език.

В няколко статии от рецензираната продукция на кандидата също се тълкуват отделни въпроси, свързани с клитичните елементи, позициите и поведението им (общо 6 публикации). Те представят различни етапи от работата по темата на хабилизационния труд и разглеждат различни аспекти на развитието на системата на клитиките в българския език, включително свързани с етапите на реанализа на дателните елементи извън именната фраза (т.е. на равнището на изречението), където първоначалните промени могат да се проследят именно при появата на кратките форми на местоименията извън именната фраза в дателен падеж в т.нар. конструкции с външен притежател.

Поредица от публикации са свързани с представянето на езиков материал за целите на формалното описание и най-вече на включването и описанието на съответните елементи в поредица от езикови ресурси (за Българския УърдНет, Българския национален корпус и др.). Сред тях има такива, в които са отразени отделни етапи от работата по два научноизследователски проекта, свързани с разширението на езикови ресурси, в които да бъдат включени данни за българския език. По проекта „Семантична

класификация на прилагателните в Българския УърдНет“ Цв. Димитрова е била научен ръководител на В. Стефанова. В него е формулирана класификация на прилагателните в УърдНет, която се прилага върху Българския УърдНет с цел обогатяването му с допълнителна информация за понятията и връзките между тях. Тук приносите на Цв. Димитрова са свързани, освен с научното ръководство, с описанието на данните (приписването на семантични класове към прилагателните в Българския УърдНет) и с аргументирането на принципите за приложението на класификация на няколко равнища (три съвместни публикации). Дейността по проекта „Семантична мрежа с широк спектър от семантични релации“ (ДН 10-3 / 14.12.2016, финансиран от ФНИ), също е отразена в поредица от публикации, от които за участие в конкурса са представени четири. В тях приносна е работата по формулирането и приписването на допълнителни семантични (и морфосемантични) релации между съществителните и глаголите и между съществителните в УърдНет, както и на допълнителни семантични класове, отново към съществителните в УърдНет.

Сред рецензираните трудове намираме и приноси публикации на теми, свързани с формулирането на допълнителни морфосемантични релации към двойките глагол – съществително, свързани с релациите Агент (Agent) и Повлиян (Undergoer) и с приложена стратегия за пренасяне на словообразователните и морфосемантичните релации между съществително и глагол и съществително и прилагателно към (нови) релации между съществителните въз основа на вече наличната информация.

4. Заключение

Научната продукция и приноси на кандидатката отговарят на всички изисквания на ЗРАСРБ, на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Българската академия на науките, на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. Като имам предвид посоченото, убедено препоръчвам на почитаемото Научно жури да присъди на гл. ас. д-р Цветана Иванова Димитрова академичната длъжност *доцент* по професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Общо и сравнително езикознание“.

18.04.2023 г.

Изготвил становището:

(М. Стаменов)